

ŽELEZNÉ HROTY ŠÍPOV ZO SVAHOV DEVÍNSKEJ KOBYLY V BRATISLAVE

ZDENĚK FARKAŠ

*Keywords: Devínska Kobyla, crossbow, bow, Middle Ages, iron projectile point**Abstract: Iron arrowheads from the hillsides of Devínska Kobyla in Bratislava. During timber felling on wooded hillsides of the Devín Carpathians, 4 massive iron projectile points, probably used for hunting, were found by chance. They are dated back to the period between 10th to early 16th centuries. Three of them count among specialised, so-called bifurcate bolt-heads, each of them representing a different variant.*

Na začiatku roku 2013 sa dostali prostredníctvom Krajského pamiatkového úradu v Bratislave a pracovníkov Lesnej správy v Bratislave do SNM-Archeologického múzea na posúdenie štyri železné hroty šípov, ktoré našli pracovníci lesov na bočných svahoch Devínskej Kobyly v Bratislave počas ťažby a nasledovného spracovania dreva. Pri nej dochádzalo až k niekoľko desiatok centimetrov hlbokým veľkoplošným zásahom do historického terénu, ktoré miestami výrazne zmenili historickú konfiguráciu terénu. Ťažba tak ovplyvňuje stav zachovania miestnych nehnuteľných i hnutelných archeologických pamiatok, ktoré sa často dostávajú na povrch a záleží iba na prípadnom náhodnom nálezovi, čo sa s nimi stane. V tomto prípade lesných robotníkov zaujal vidlicový tvar troch hrotov, ktorý vyvolal diskusiu o ich pôvodnom účele.

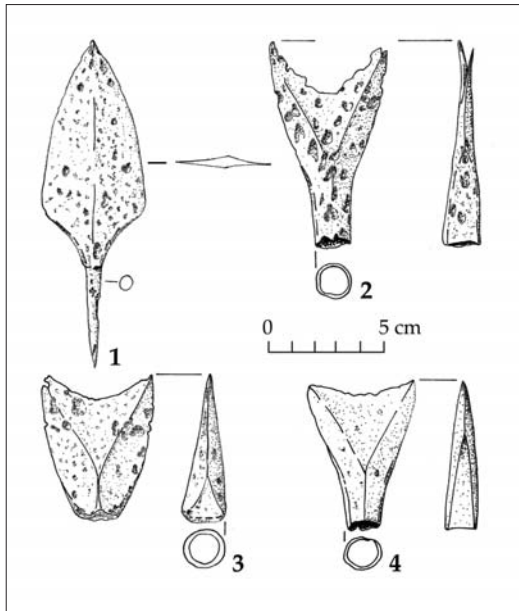
Podľa sprostredkovanej informácie a nasledovnej obhliadky terénu sa dve zo streliek našli na plošine severne od vrcholu Devínskej Kobyly, vo vzdialenosti 50 až 100 m od seba a ďalšie dve juhovýchodne od bývalej asfaltovej vojenskej cesty, nad lesnou komunikáciou vedúcou popod zvyšky pravekého valu pri „Dúbravskej studničke“ (obr. 1).

Obr. 1 Bratislava, časť Karlova Ves, Devín, Dúbravka a Devínska Nová Ves. Devínska Kobyla (Devínske Karpaty) na mape 1:25.000, Sekce 4758/1 s pôvodnými geografickými názvami a miestom nálezu železných hrotov. Číslovanie nálezov zodpovedá číslu hrotu šípu na obr. 2.

Opis nálezov:

1. Železný hrot šípu kopijovitého tvaru s trňom. Plochý list so stredovým zosilnením sa v poslednej štvrtine prudko lomí k hranou odsadenému kónickému trňu, ktorým bol zapustený do drevenej násady šípu. Rozmery: dĺ. 13,9 cm, dĺ. trňa po odsadení 4,3 cm, max. šírka listu 4,3 cm, max. hrúbka listu 0,45 cm, pr. trňa 0,3 x 0,2 až 0,5 x 0,6 cm, váha 44,01 g (obr. 2: 1).
2. Železný hrot strely do kuše vidlicového tvaru s tuľajkou. Povrch je výrazne korodovaný. Rozmery: dĺ. 8,8 cm, š. vidlice 5,1 cm, vonkajší pr. tuľajky 1,6 x 1,5 cm, vnútorný pr. tuľajky 1,25 x 1,2 cm, hr. plechu tuľajky od 0,15 po 0,3 cm, hĺ. tuľajky 4,1 cm, váha 62,25 g (obr. 2: 2).
3. Železný hrot strely do kuše vidlicového tvaru s tuľajkou zapustenou priamo do tela hrotu, plochy listu sú zreteľne prehnuté. Povrch je korodovaný. Rozmery: dĺ. 6,2 cm, š. vidlice 4,7 cm, vonkajší pr. otvoru 1,8 x 1,7 cm, vnútorný pr. otvoru 1,2 x 1,3 cm, hĺ. tuľajky 3 cm, hr. kovu pri otvore 0,3 cm, váha 76,61 g (obr. 2: 3).

Obr. 2 Bratislava. Devínska Kobyla (Devínske Karpaty). Železné hroty „loveckých“ šípov.

4. Železný hrot strely do kuše vidlicového tvaru s tuľajkou. Tuľajka je na bokoch zaoblená, pri širších plochách hránená. Povrch je korodovaný. Rozmery: dĺ. 6,2 cm, š. vidlice 4,6 cm, pr. tuľajky 1,6 x 1,4 cm, vnútorný pr. tuľajky 1,3 x 1,15 cm, hĺ. tuľajky 2,4 cm, váha 67,13 g (obr. 2: 4).

Typologicky je kopijovitý hrot šípu s trňom blízky skupine B, typ 1c A. Ruttkaya (Ruttkay 1976, 330, Abb. 54), ktorý je na našom území zastúpený predovšetkým strelkami zo staromaďarských hrobov a hrobov z počiatočného obdobia formovania sa Uhorského štátu (tzv. belobrdská kultúra). Podľa A. Ruttkaya (Ruttkay 1976, 330) nie je sledovaný typ doložený na severe Karpatskej kotliny pred desiatym storočím. Novšie sa však s variantmi tohto hrotu možno stretnúť medzi nálezmi z výšinných opevnených polôh Bojná I (Pieta/Ruttkay 2007, 31, obr. 5: 1, 8, 10) a Bojná II (Pieta 2007, obr. 5: 2), kde ich autori zaradili medzi strelky romboidného tvaru (Ruttkay B2a), známe od 9. storočia. Aj tie sa však objavujú predovšetkým na staromaďarských pohrebiskách, ale prežívajú až do 13. stor. (Szendrei 1896, 60, obr. 4; Ruttkay 1976, 330; Nevizánsky/Košta 2009, 322). Bojnianske strelky sa zvyčajne s výhradou spájajú s predpokladaným násil-

ným zánikom tunajších hradísk. Blízkou analógiou k strelke z Devínskej Kobyly je hrot šípu z Eger-Szépasszony-völgy v Maďarsku (Nagy 1969, 50; L. R. 2000, 68, 03.02.02 b), ktorý maďarskí bádatelia kladú do priebehu 10. stor. a považujú ho za špecializovaný tvar pre váhu a devastačné zranenia, ktoré bol schopný spôsobiť, vhodný predovšetkým na lov veľkých zvierat a boj s ľahko „obrným“ protivníkom.

Podľa A.F. Medvedeva (Medvedev 1966, 65, Tab. 18: 15, 30B: 37, 38) je hrot z Devínskej Kobyly pomerom 1: 3,2 šírky listu k dĺžke a s najväčšou šírkou posunutou do spodnej tretiny (bez trňa) blízky typu 41, variant 1 streliek, ktoré boli vo východoeurópskych stepiach rozšírené predovšetkým v 8. až 11. storočí. Hrot z Devínskej Kobyly sa však od väčšiny podobných východoeurópskych i vnútrokarpatských známych streliek odlišuje väčšími rozmermi a pomerne vysokou váhou, ktorá výrazne prekračuje 25 g. Práve tá sa zvyčajne považuje za spodnú hranicu váhy hrotu šípy vystreľovanej z kuše a súčasne za najťažší ešte použiteľný hrot šípu, ktorý bolo možné vystreliť z luku (napr. Příhoda 1932, 45; Slivka 1980, 233; Brych 1998, 55; Zimmermann 2000, 20).

Na východoeurópsky pôvod kopijovitého hrotu šípu typu B1c A. Ruttkaya môže poukazovať aj práca B. Zimmermanna (Zimmermann 2000) o stredovekých hrotoch šípov v západnej Európe, v ktorej tento typ chýba.

Nález z Devínskej Kobyly, ktorá okrem strategickej polohy bola na začiatku 2. tisícročia aj súčasťou širšieho hospodárskeho, vtedy azda zväčša zalesneného hospodárskeho zázemia Bratislavsko-Devínskej sídliskovej aglomerácie s dnes už doloženou kontinuitou aj po rozpade Veľkej Moravy počas formovania sa Uhorského štátu v 10. až 11. storočí (napr. Lesák 2012, 327-332; Musilová 2012, 337-346; Plachá/Divileková 2012, 45-83; Štefanovičová 2012, 332-336), možno zrejme spájať s lovom na vysokú alebo čiernu zver, azda za pomoci silného kompozitného luku (Slivka 1980, 230) alebo už typologicky najstaršej kuše. Tá sa podľa ikonografických prameňov opäť objavila v západnej Európe v 10.-11. storočí (Šlauka 1995, 12-15; Serdon 2005, 45-50). Nemožno preto vylúčiť, že sa dostala aj do Karpatskej kotliny spolu s inými západoeurópskymi vplyvmi. Hrot šípu je tak azda približne súčasný so železným, tiež náhodne na Devínskej Kobyle objaveným kruhovým strmeňom s ramenami v tvare hadích alebo dračích hlavičiek, datovaným R. Čambalom a V. Turčanom do 10. až 11. storočia (Čambal/Turčan, v tlači).

Ďalšie tri strelky patria k jednému typu, ale trom čiastočne odlišným variantom, ktorým sú hroty šípov do kuše s vidlicovým ostrím (obr. 2: 2-3). V odbornej literatúre sa pre ne objavuje aj termín Schwalbenschwanz-Pfeilspitzen, Gabelbolzen, rope cutter arrowhead či crescent bolt. R. Krajíc (Krajíc 2003, 187, obr. 151: Va) ich zaradil do typu B-V a podľa pôvodnej českej stredovekej terminológie ich označil termínom „jelito“. Pre železné hroty s vidlicovým ostrím a trňom, ktorým sa zapúšťali do násady šípu vystreľovaného z luku vyčlenil A. Ruttkay (Ruttkay 1976, 330-331, Abb. 54) samostatný typ B 5. Ojedinelými exemplármi sú zastúpené už v materiálnej náplni 9.-10. storočia. Ich väčší počet sa však zachoval až z obdobia po príchode starých Maďarov a z obdobia formovania sa Uhorského štátu (Nagy 1969, 50; L. R. 2000, 68, 03.02.02 a, c). Jedna z nich sa našla aj na území Bratislavy a spolu s inými predmetmi sa dostala až do múzea v Göteborgu (Niklasson 1932, 38, Abb. 7). Neboli však neznáme ani na východ od Karpatského oblúka, kde ich A. F. Medvedev kladie do typu 60 (Medvedev 1966, 72) s pomerne dlhým časovým vývojom, ukončeným niekedy v priebehu 13./14. storočia. Podľa etnografických paralel a „Loveckej knihy Petra de Crescentiis“ našli uplatnenie predovšetkým pri love (Příhoda 1932, 45; Brych 1998, 55; Zimmermann 2000, 29), ale nechýbali ani vo výbave ruských družinníkov či kočovníkov z juhoruských

Obr. 3 Lukostrelec so šípom s vidlicovitým hrotom.
Velislavova biblia.

došlo k masovejším rozšíreniu technologicky zdokonalenej kuše až po roku 1 300 (Brych 1998, 55). Od vtedy začínajú v nálezovom materiáli pribúdať masívne, pre kušu charakteristické šípky s tulajkou (Krajčíc 2003, 187). Ako špecializovaný tvar sa vidlicové hroty napokon rozšírili na takmer celom území Európy a dostali sa aj na Britské ostrovy (Serdon 2005, 125-126, Fig. 46), pričom odzrkadlenie našli aj v dobovom výtvarnom prejave (napr. Šlauka 1995, frontispice; Serdon 2005, Fig. 99; obr. 4).

Výrazne menší počet v zbierkach uložených a publikovaných vidlicových hrotov striel kuší v porovnaní s klasickými klinovitými (Slivka 1980, 240) na lov, boj aj cvičnú strelbu používanými strelkami s tulajkou a ostrím kosoštvorcového prierezu, tzv. typ bodkin (typ T 1-5 a T 2-5 podľa B. Zimmermann 2000, 46-48, 51-53 alebo skupina B III podľa R. Krajčíc 2003), poukazuje na ich špecifickú funkciu a prípadnú stratu na miestach, ktoré sú zvyčajne mimo bežného okruhu záujmu archeológov (napr. lovecké aj dnes zalesnené revíry alebo polia). Publikované nálezy, napr. z Gajar-Posádky (Polla 1962, obr. 7: 9, 17:5), Sezimova Ústí (Krajčíc 2003, obr. 151: Va), Plačic, Opočna nad Jizerou (Brych 1998, 55) a hradu Cvilín (ŠelenburgúPřihoda 1932, 65, obr. 50) sú zväčša datované do priebehu 15. storočia, kam možno zrejme vzhľadom na kvalitnú kováčsku prácu zaradiť aj nálezy z Bratislavy, prípadne s miernym presahom na koniec 14. či na začiatok 16. storočia. Variabilita hrotov z Devínskej Kobyly, z ktorých všetky možno zaradiť medzi ťažké kušové hroty, ktoré sa podľa R. Přihodu (Přihoda 1932, 53) objavili pred koncom 14. storočia (3 ks, 3 varianty – obr. 2: 2-4), poukazuje na ich individuálnu výrobu, azda nie vždy iba špecializovanými zbrojármi.

Obr. 4 Strelec na koni s kušou s vloženou strelou s vidlicovitým hrotom.
Grafika zo 16. storočia. Podľa L. Šlauka.

stepí (Medvedev 1966, 73). Ich devastujúci účinok na nedostatočne chráneného protivníka sa mohol využiť aj v špecifických bojových situáciách (L. R. 2000, 68), napr. pri strelbe na kone alebo pri obrane pevností, doložených aj ikonograficky, napr. vo Velislavovej biblii (obr. 3).

Kušové hroty striel vidlicového tvaru nadviazali na predchádzajúci vývoj a podľa niektorých bádateľov sa po prvý raz objavili na území Uhorska (Šlauka 1995, 87), kde podobne ako v Čechách zrejme

Všetky štyri hroty šípov možno s veľkou pravdepodobnosťou zaradiť medzi lovecké typy a súčasne medzi doklady využitia svahov a údolí Devínskych Karpát (Devínskou Kobylou dosahujú max. výšku 514 m n.m. a ohraňuje ich tok Dunaja a Moravy a terénny zlom v spojnici dnešných mestských častí Dúbravka a Karlova Ves) ako poľovníckeho revíru v rámci hospodárskeho zázemia hradu Devín s k nemu prislúchajúcimi majetkami, ktorého vlastníci sa často dostávali do sporov s mestom Bratislava. Využitie tohto priestoru však bolo podstatne širšie. Šťasti už v stredoveku sa na jeho úbočiach rozprestierali vinice a sady, šťastí ho pokrývali pasienky. Cenný stavebný materiál zas poskytovali početné menšie kameňolomy i lesy. Špecializované vidlicové strelky zrejme poukazujú na lovcov z vyššej spoločenskej vrstvy, azda ľudí blízkych majiteľom devínskeho hradného panstva, ktorými boli v 15. storočí príslušníci rodiny Garayovcov a neskôr grófov zo Sv. Jura a Pezinka (*Plachá/Hlavicová 2003*, 65-91; *Hrnko 2009*, 72-81).

LITERATÚRA

- Brych 1998* – V. Brych: Hmotná kultúra stredovekej tvrze v Čechách. In: Encyklopedie českých tvrzí I. A-J. Praha 1998, 48-82.
- Čambal/Turčan v tlači* – R. Čambal/V. Turčan: Ojedinelý nález strmeňa z Bratislavy – Devínskej Kobylky. AVANS v tlači.
- Hrnko 2009* – A. Hrnko: Devín. Božská perla Slovenska. Bratislava 2009.
- Krajc 2003* – R. Krajc: Sezimovo Ústí. Archeologie středověkého poddanského města 3. Kovárna v Sezimově Ústí a analýza výrobků ze železa. Díl 1. Praha – Sezimovo Ústí – Tábor 2003.
- Lesák 2012* – B. Lesák: Osídlenie bratislavského podhradia v 9. až 10. storočí. In: *J. Šedivý/T. Štefanovičová: Dejiny Bratislavy 1. Od počiatkov do prelomu 12. a 13. storočia. Brezalauspurc na križovatke kultúr.* Bratislava 2012, 327-332.
- L. R. 2000* – L. Révész: Jagd, Waldnutzung und Fischfang. In: A. Wiczorek/H.-M. Hinz (edd.): Europas Mitte um 1000. Katalog. Stuttgart 2000.
- Медведев 1966* – А. Ф. Медведев: Ручное метательное оружие (лук и стрелы, самострел) VIII – XIV вв. Москва 1966.
- Nagy 1969* – Á. Nagy: Eger-Szépanysszonyvölgy (Heves m.). Rég. Füzetek Ser. 1, No. 22, 1969, 73.
- Musilová 2012* – M. Musilová: Podhradské osídlenie v 9. až 10. storočí v zrkadle hrobových nálezov. In: *J. Šedivý/T. Štefanovičová: Dejiny Bratislavy 1. Od počiatkov do prelomu 12. a 13. storočia. Brezalauspurc na križovatke kultúr.* Bratislava 2012, 337-346.
- Nevizánsky/Košta 2009* – G. Nevizánsky/J. Košta: Výskum staromaďarského pohrebiska v Strede nad Bodrogom v rokoch 1926 a 1937. Slov. Arch. 57, 2009, 301-354.
- Niklasson 1932* – N. Niklasson: Tschechoslowakische Funde im Museum zu Göteborg (Schweden). Sudeta 8, 1932, 34-39.
- Pieta 2007* – K. Pieta: Hradiská Bojná II a Bojná III. Významné sídlo z doby sťahovania národov a opevnenia z 9. storočia. In: K. Pieta/A. Ruttkay/M. Ruttkay (edd.): Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva. Wirtschaftliches und Politisches Zentrum des Fürstentums von Nitra. Nitra 2007, 173-190.
- Pieta/Ruttkay 2007* – K. Pieta/A. Ruttkay: Bojná – mocenské a christianizačné centrum Nitrianskeho kniežatstva. In: K. Pieta/A. Ruttkay/M. Ruttkay (edd.): Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva. Wirtschaftliches und Politisches Zentrum des Fürstentums von Nitra. Nitra 2007, 21-69.
- Plachá/Hlavicová 2003* – V. Plachá/J. Hlavicová: Devín. Dávny svedok našej minulosti. Bratislava 2003.
- Plachá/Divileková 2012* – V. Plachá/D. Divileková: Cintorín z 11.-12. storočia na hrade Devín. Slov. Arch. 60, 2012, 45-118.
- Polla 1962* – B. Polla: Pamiatky hmotnej kultúry 15. storočia z Posádky pri Gajaroch. Zbor. SNM 56, Hist. 2, 1962, 107-140.
- Přihoda 1932* – R. Přihoda: Zur Typologie und Chronologie mittelalterlicher Pfeilspitzen und Armbrustbolzenisen. Sudeta 8, 1932, 43-67.
- Ruttkay 1976* – A. Ruttkay: Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (II). Slov. Arch. 24, 1976, 245-395.
- Serdon 2005* – V. Serdon: Armes du diable: arcs et arbalètes au Moyen Âge. Presses Universitaires de Rennes 2005.
- Slivka 1980* – M. Slivka: Stredoveké hutníctvo a kováčstvo na východnom Slovensku. Hist. Carpatica 11, 1980, 218-283.
- Szendrei 1896* – J. Szendrei: Ungarische kriegsgeschichtliche Denkmäler in der Milleniums-Landes-Ausstellung. Budapest 1896.
- Šlauka 1995* – E. Šlauka: Európska kuša. Trnava 1995.

Štefanovičová 2012 – T. Štefanovičová: Južné podhradie Bratislavského hradu v 8. až 11. storočí. In: J. Šedivý/T. Štefanovičová: Dejiny Bratislavy 1. Od počiatkov do prelomu 12. a 13. storočia. Brezalauspurc na križovatke kultúr. Bratislava 2012, 332-336.

Zimmermann 2000 – B. Zimmermann: Mittelalterliche Geschosspitzen. Kulturhistorische, archäologische und archäometallurgische Untersuchungen. Schwietzer Beiträge zur Kulturgeschichte und Archäologie des Mittelalters. Band 26. Basel 2000.

EISERNE GESCHOSSPITZEN AUS DEN HÄNGEN VON DEVÍNSKA KOBÝLA IN BRATISLAVA

ZDENĚK FARKAŠ

Am Anfang des Jahres 2013 gelangten ins Slowakische Nationalmuseum – Archäologische Museum vier eiserne Geschosspitzen, die von Waldarbeitern auf Seitenhängen des Berges Devínska Kobyla (Thebener Kogel) in Bratislava bei Holzgewinnung und anschließender Holzverarbeitung entdeckt wurden (Abb. 1).

Beschreibung der Funde:

1. Lanzenförmige eiserne Pfeilspitze mit Dorn. Das flache Blatt mit Mittelgrat ist im letzten Viertel deutlich geknickt in Richtung zum abgesetzten konischen Dorn, der in einem Holzschaft eingelassen war. Ausmaße: L. 13,9 cm, L. des Dorns bis zum Absatz 4,3 cm, max. Br. des Blatts 4,3 cm, max. St. des Blatts 0,45 cm, Dm. des Dorns 0,3 x 0,2 bis 0,5 x 0,6 cm, Gewicht 44,01 g (Abb. 2: 1).
2. Eiserner Armbrustbolzen, gegabelt, mit Tülle. Die Oberfläche ist stark korrodiert. Ausmaße: L. 8,8 cm, Br. der Gabel 5,1 cm, außen Dm. der Tülle 1,6 x 1,5 cm, innen Dm. der Tülle 1,25 x 1,2 cm, St. des Tüllenblechs von 0,15 bis 0,3 cm, T. der Tülle 4,1 cm, Gewicht 62,25 g (Abb. 2: 2).
3. Eiserner Armbrustbolzen, gegabelt, die Tülle ist direkt in den Körper der Spitze eingelassen, die Blattflächen sind deutlich durchbogen. Die Oberfläche ist korrodiert. Ausmaße: L. 6,2 cm, Br. der Gabel 4,7 cm, außen Dm. der Mündung 1,8 x 1,7 cm, innen Dm. der Mündung 1,2 x 1,3 cm, T. der Tülle 3 cm, St. des Metalls am Mund 0,3 cm, Gewicht 76,61 g (Abb. 2: 3).
4. Eiserner Armbrustbolzen, gegabelt, mit Tülle. Die Tülle ist abgerundet an den Schmalseiten und kantig an den Breitseiten. Die Oberfläche ist korrodiert. Ausmaße: L. 6,2 cm, Br. der Gabel 4,6 cm, Dm. der Tülle 1,6 x 1,4 cm, innen Dm. der Tülle 1,3 x 1,15 cm, T. der Tülle 2,4 cm, Gewicht 67,13 g (Abb. 2: 4).

Typologisch ist die lanzenförmige Pfeilspitze mit Dorn nahe dem Typ 1c der Gruppe B nach A. Ruttkay (1976, 330, Abb. 54), der im Nordteil des Karpatenbeckens vor allem durch Pfeilspitzen aus altmagyarischen Gräbern und Gräbern der Anfangsphase des werdenden ungarischen Staates (die sog. Bijelo Brdo-Kultur) vertreten ist. Ungarische Forscher betrachten diesen Pfeiltyp als eine spezialisierte Form, die dank ihrem Gewicht und den verächtlichen Verletzungen, die sie verursachen konnte, vor allem für die Jagd auf große Tiere und zum Kampf mit leicht „gepanzerten“ Gegner geeignet ist. Die Spitze aus Devínska Kobyla unterscheidet sich jedoch von den meisten bekannten Geschosspitzen durch größere Ausmaße und ein relativ hohes Gewicht, das wesentlich mehr als 25 g beträgt. Gerade dieses Gewicht betrachtet man gewöhnlich als die untere Gewichtsgrenze des Armbrustbolzens und gleichzeitig als die schwerste noch verwendbare Pfeilspitze, die man von einem Bogen abschießen konnte (z. B. *Přihoda* 1932, 45; *Slivka* 1980, 233; *Brych* 1998, 55; *Zimmermann* 2000, 20).

Verbinden kann man den Fund aus Devínska Kobyla deswegen vielleicht mit der Jagd auf Rot- und Schwarzwild mit Hilfe eines starken Kompositbogens (*Slivka* 1980, 230) oder der typologisch ältesten Armbrust, die in Westeuropa anhand ikonographischer Quellen wieder im 10.-11. Jahrhundert erschien (*Šlauka* 1995, 12-15; *Serdon* 2005, 45-50). Es kann daher nicht ausgeschlossen werden, dass sie auch ins Karpatenbecken zusammen mit anderen westeuropäischen Einflüssen gelangte. Die Pfeilspitze ist somit ungefähr zeitgleich mit einem eisernen, ebenfalls auf Devínska Kobyla gefundenen ringförmigen Steigbügel mit Schenkeln in Form von Schlangen- oder Drachenköpfen, der von R. Čambal und V. Turčan ins 10. bis 11. Jahrhundert datiert ist (*Čambal/Turčan*, im Druck).

Die übrigen drei Geschosspitzen gehören zu drei teilweise unterschiedlichen Varianten von einem Typ, und zwar den gegabelten Armbrustbolzen (Abb. 2: 2-3). Ethnographischen Parallelen und dem „Jagdbuch des Petrus de Crescentiis“ nach fanden sie Anwendung vor allem bei der Jagd (*Přihoda* 1932, 45; *Brych* 1998, 55; *Zimmermann* 2000, 29). Gegabelte Armbrustbolzen knüpften an die vorangehende Entwicklung der Pfeilspitzen an und laut einiger Forscher erschienen sie zum ersten Mal auf dem Gebiet des Königreichs Ungarn (*Šlauka* 1995, 87), wo es ähnlich wie in Böhmen zu einer massenhafteren Verbreitung der technologisch aufgebesserten Armbrust vermu-

tlich erst nach dem Jahre 1300 gekommen ist (*Brych 1998, 55*). Die deutlich niedrigere Zahl der in Sammlungen aufbewahrten und publizierten gegabelten Armbrustbolzen im Vergleich zu den klassischen spitz zulaufenden Typen (*Slivka 1980, 240*), den sog. Bodkin-Spitzen (Typen T 1-5 und T 2-5 nach *B. Zimmermann 2000, 46-48, 51-53* oder Gruppe B III nach *R. Krajíc 2003*), verweist auf ihre spezifische Funktion und eventuellen Verlust an Plätzen, die gewöhnlich abseits der üblichen Interessensphäre der Archäologen stehen (z. B. Jagdreviere oder Felder). Die publizierten Funde, z. B. aus Gajary-Posádka (*Polla 1962, obr. 7: 9, 17: 5*), Sezimovo Ústí (*Krajíc 2003, obr. 151: Va*), Pláčice, Opočno nad Jizerou (*Brych 1998, 55*) und aus der Burg Cvilín (Šelenburg - *Přihoda 1932, 65, obr. 50*) sind meistens in den Verlauf des 15. Jahrhunderts datiert, wohin wir vermutlich angesichts der hohen Qualität der Schmiedearbeit auch die Funde aus Bratislava einordnen können.
(Preklad Jana Kličová)

PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD.
SNM-Archeologické múzeum
Žižkova 12
P.O.BOX 13
810 06 Bratislava
zdenek.farkas@snm.sk